

OKULDA SOSYAL YARDIMLAŞMA: ORHANGAZİ ÇOK PROGRAMLI ANADOLU LİSESİ ÖRNEĞİ

Social Solidarity In The School: Example Of Orhangazi Çok Programlı Anadolu High School

Elif AĞUŞ

Yalova Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Yalova/Türkiye

ORCID ID: orcid.org/0000-0001-9985-7079

Doç. Dr. Bedrettin KESGİN

Yalova Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Yalova/Türkiye

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9812-8966>

ÖZET

Bu çalışma, okulda sosyal dayanışmanın önemine dikkat çekmek için hazırlandı. Bununla öğrencilerin sosyal sorumluluk bilinci kazanmaları, toplumsal hayata karşı duyarlı bireyler olarak yetişmeleri, çevrelerindeki sosyal sorunlarla ilgilenip bunların çözümüne katkıda bulunmaları, bu yolla bireysel ve sosyal sorunlarla baş etmeyi öğretmek gibi tutum, davranış ve beceriler kazanmaları amaçlandı. Ayrıca öğrencilere okul - aile iş birliğinin önemi kavratılarak okul paydaşları arasındaki sosyal dayanışma eğitiminin gerekliliği gösterildi. Yine ortaöğretim öğrencilerinin yardımlaşma bilincini kazanmalarında, özellikle eğitici kulüp çalışmaları sürecinde okul personeli ve aile etkisinin önemine değinildi. Bu paydaşların ortaöğretim öğrencilerine iyi bir rol model olabildikleri, bu amaçla öğrencilere yardımlaşma ve sosyal sorumluluk bilinci kazandırabildikleri gösterildi.

Yine bu çalışma ile okuldaki personel gözünden öğrencilerin, öğrenciler açısından da arkadaşlarının ihtiyaç ve problemlerinin takip edilerek onlara karşı duyarlı davranıldığı, personel ve öğrenciler tarafından okul ortamında sosyal yardımlaşmaya değer verildiği sonuçlarına ulaşıldı. Ayrıca ihtiyaç sahibi öğrencileri destekleyecek ortamın oluşturulması açısından okul aile birliği, okul personeli ve öğrencilerin desteklerinin gönüllülük esasına bağlı olduğu belirtildi. Bu bağlamda hedef kitlesi net olarak belirlenen sosyal dayanışma faaliyeti için okuldaki kulüp etkinliklerine ihtiyaç duyulduğu vurgulandı.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Dayanışma, Ortaöğretim, Okul Sosyal Hizmeti, Okul.

ABSTRACT

The study has been prepared to draw attention to the importance of social solidarity in the school. It has been aimed to increase the students' awareness of social responsibility, to grow up as individuals sensitive to social life, to take care of the social problems around them and to contribute to their solution, to teach them coping with individual and social problems, in this way. In addition, the importance of school - family cooperation has been taught to the students and proved that social solidarity training among school stakeholders is necessary. Moreover, in order to make school students' get awareness of solidarity, especially during the process of the educational club activities have been mentioned to show the effect of the school staff and the family institution. It's been shown that school staff could be a good role model for secondary school students and help students gain awareness of solidarity and social responsibility.

Besides, in this study, it's been concluded that students are sensitive to them by following the needs and problems of their friends in terms of the school and that they value social assistance in the school environment. Additionally, it has been stated that school parents' unity, school staff and students' participation is actually voluntariness in terms of creating an atmosphere for supporting the students in need. In this regard, it has been emphasized that there is a strong need for club activities in the school for the social solidarity activity whose target group is clearly defined.

Key Words: Social Solidarity, Secondary Education, School Social Service, School.

1. GİRİŞ

Eğitim, bireyin doğumundan ölümüne kadar devam eden süreçte kişide istenik davranış değişikliği oluşturma ve beceri kazandırma faaliyetlerinin bütünüdür. Doğuştan itibaren aileyle başlayan, sonra okulla desteklenip geliştirilen öğrenme süreci, hayat boyu devam eden bir faaliyete dönüşmektedir. Evde başlayan eğitim; bireyin konuşma becerisi, çevresindeki varlıkları ve renkleri tanıma, ona birey olduğunu hissettirme, onu dinleme, başkasını dinlemeyi öğrenme, görgü kuralları, arkadaş ve komşuluk ilişkileri, sorumluluk bilinci, düzenli olma, sosyal duyarlılık kazanma, iyilik yapma, zarar vermeme ve kanaatkâr olma gibi becerileri kapsamaktadır.

Eğitim, plânlı veya tesadüfî olarak hayat boyu devam eder. Bunun önemli bir parçası olan öğretim, genel itibarıyla teşkilatlı ve bir program çerçevesinde yetişmiş eleman, araç ve gereç kullanılarak yapılır. Bu bakımdan okullaşma süreci, bireyin yaşadığı çevre ile etkileşime geçerek içinde bulunduğu toplumun ve yaşadığı çağın ihtiyaçlarını kazanmaya çalıştığı bir süreç olarak görülmektedir.

Birey; biyolojik, psikolojik ve sosyal yönden gelişim gösteren bir varlıktır. Bireyin gerek gelişim özelliklerinden gerek çevresel faktörlerden gerekse ailevi etkilerden kaynaklanan sorunlarının çözümünde devletin eğitim politikası kapsamında yardım alınmaktadır. Bu yardımlardan biri de ortaöğretim kurumlarındaki eğitici sosyal kulüp faaliyetleridir.

Bu projenin konusu, “sosyal dayanışma ve yardımlaşma” kapsamında okul ve aile faktörünün öğrenci gelişimine etkisini Orhangazi Çok Programlı Anadolu Lisesindeki sosyal dayanışma etkinliklerini örnekendirerek incelemektir.

Bu çalışmadaki ortaöğretim kurumu faaliyeti; Türkiye’de ortaöğretim devresinin zorunlu eğitim sürecinin son kademesini oluşturması, bunun da yaşam tercihinin yapılacağı bir yönlendirme dönemini kapsamı bakımından önem arz ettiği için seçilmiştir. Bu kadar önem arz eden eğitim sürecinin kaliteli geçirilebilmesinde aile tek başına yeterli olamayacağından öğretmenin ve okulun desteğine önemle ihtiyaç vardır. Çünkü bireyin yaşam sürelerini geriye almak mümkün değildir. Bundan dolayı tüm eğitim politikalarında yaşanan her anın kaliteli bir eğitimle şekillendirilmesinin önemine dikkat çekilmektedir.

Bu çalışmada örneklem yöntemi ile Türk medeniyet ve toplumsal yaşamının mühim bir parçasını oluşturan ve Orhangazi Çok Programlı Anadolu Lisesinde okul-aile-çevre üçgeninde değerler eğitimi bağlamında uygulanan sosyal dayanışma ve yardımlaşma eğitiminin ne kadar önemli olduğu vurgulanmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda katılımcı gözlemler elde edilen veriler, yorumlanmış ve anlamlı sonuçlar elde edilmiştir.

2. ORTAÖĞRETİMDE AİLENİN VE SOSYAL ÇEVRENİN EĞİTİME ETKİLERİ

Okul sosyal bir yapıdır. Bu yapının temel unsuru yani girdisi ve çıktısı insandır. Okul bu girdiyi çevreden alır, belirli bir eğitim sürecinden geçirdikten sonra tekrar çevreye verir. Bu yüzden çevreyle sıkı bir ilişki içindedir. Bu iş birliği tam olarak gerçekleştiğinde okuldaki sosyal yapı amacına ulaşmış olur. İş birliğinin yapılamaması durumunda ise amaç gerçekleşmez ve sorunlar ortaya çıkar (Kolay, 2004).

Öğrencilerin başarısında okul-aile ve çevre faktörleri oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Çocukları ile ilgilenen, onların sorunlarını çözmeye çalışan ve okulla iş birliğini geliştiren ailelerin çocuklarının başarısı, çocuklarıyla ilgilenmeyen ailelere göre çok daha yüksektir. Bu bakımdan zorunlu eğitime tabi öğrencilerin okulda geçirdiği zaman, aile ve çevreyle geçirdikleri zamana yakın olduğundan, okul eğitimini, aile ve çevrenin desteklemesi gerekir. Bu desteğin sağlanmasıyla okulun öğrenci üzerinde etkililiği; öğrencinin sosyal duyarlılığı, duygusal gelişimi ve akademik başarısı açısından son derece önemli görülmektedir.

Öğrencinin okuldaki gelişimi, ailenin eğitime verdiği önem ile ilişkilidir. Aile-okul iş birliğinin iki avantajı vardır: Birincisi, ailenin okula ve öğrenciye gösterdiği ilgidir. Bu öğrencinin motivasyonunu sağlar. İkincisi ise okulun yapısını, değerlerini ve standartlarını tanıyan aileler çocuklarını daha iyi yönlendirebilirler (Kolay, 2004).

Öğrencilerin okuldaki ve sınıftaki başarısını etkileyen unsurların başında ev ve aile ortamı gelmektedir. Evde sağlıklı koşullar yoksa başarı bu durumdan olumsuz etkilenmektedir. Ailenin çocuğun eğitimi ile ilgilenmesi, ona yardımcı olması, öğrendiklerini pekiştirmesi, onu motive etmesi çocuğun başarısına olumlu katkı sağlayacaktır.

Ailelerin evde çocuğa uygun öğrenme ortamı sunması kadar, çocuğun okul ortamındaki etkinliklere katılması da önemlidir. Aksi takdirde bir tarafı güçlendirirken, diğer taraftan okulun ihmal edilmesi sonucuna ulaşılır ki, bu durum da kimsenin isteyeceği bir sonuç değildir. Ailenin bu konudaki rolü değişiklik gösterebilir. Bazı durumlarda aile yalnızca izleyici olarak katılabilirken, bazı durumlarda aile okulda aktif katılımcı olarak rol oynayabilir. Ailelerin okul yönetimi ile güçlü ve etkili iletişim kurması gerekir. Burada amaç; eğitim faaliyetlerini desteklemek, onları güçlendirmek, çocuğun başarısını arttırmak, bunun yanında çocuğun beceri gelişimine yardımcı olmaktır.

Çocuğun okul ortamındaki kurallara alışabilmesi için aile tarafından okul kültürü hakkında çocuğa önceden bilgiler verilmesi gerekir. Ayrıca çocuk yetiştirirken, ebeveynlerin özellikle davranış kuralları konusunda tutarlı davranarak çocuklarına örnek olmaya çalışmaları önem arz etmektedir (Kesgin ve Gökğöz, 2012: s.187).

Okul-aile ortaklığı, son yıllarda üzerinde sıkça durulan konulardan biridir. Özellikle 2000'li yılların başından itibaren değişen toplumsal yapıyla birlikte, aile ve çevrenin eğitim alanına katkısı daha da çok ön plana çıkmıştır. Okul-aile iş birliği ve aile ilgisi sayesinde okulların ve öğrencilerin başarılarının önemli ölçüde arttığı anlaşılmıştır.

Bireyin içinde doğduğu çevresi, kendisiyle aynı kan bağı ile birbirine bağlı fertlerden müteşekkil olabileceği gibi, bireyle kan bağı olmadığı hâlde onunla aynı mekâm paylaşan ve onun temel ve insani ihtiyaçlarını karşılayan bireylerden de oluşabilmektedir. Bireyin içinde yaşadığı çevre doğal olarak onun ailesini ya da sosyal çevresini oluşturmaktadır. Bireyin ihtiyacını karşılayan en önemli yapı aile ve sosyal çevredir. Bu ihtiyaçlar fiziki olduğu gibi, sosyolojik ve psikolojik de olabilir (Kesgin ve Gökğöz, 2012: s.180).

2.1. Okul Sosyal Hizmeti ve Sosyal Kulüpler

Okul sosyal hizmeti; öğrencilerin aile, sosyal çevre ve yaşam koşullarına bağlı olarak karşılaştıkları sorunların çözümü, ihtiyaç duydukları hizmetlerden yararlanmaları, aynı zamanda eğitim faaliyetlerini başarı ile yürütmelerini sağlama gibi hizmetleri sürdürmek üzere okullarda yer alan sosyal hizmet uygulamasıdır. Bu açıdan yaklaşıldığında okul sosyal hizmeti, öğrencinin ailevi ve çevresel boyutunu ifade eder.

Sosyal Hizmetler Kanunu'nda sosyal hizmetler, kişi ve ailelerin kendi bünye ve çevre şartlarından doğan veya kontrolleri dışında oluşan maddi, manevi ve sosyal yoksunluklarının giderilmesine ve ihtiyaçlarının karşılanmasına, sosyal sorunlarının önlenmesine ve çözümlenmesine yardımcı olunmasını ve hayat standartlarının iyileştirilmesi ve yükseltilmesini amaçlayan sistemli ve programlı hizmetler bütünüdür (Kesgin ve Gökğöz, 2012: s.182-183). Sosyal hizmet kişinin gelişimine olumlu katkı sağlar ve onu destekler.

Gelişim, kişinin hayatı boyunca yaptığı tüm faaliyetlerden etkilenir ve onu etkiler. Bireyde görülen düzenli ve sürekli değişiklikler olarak da tanımlanabilir. Kişinin gelecekte ve ileriye doğru yaptığı büyük yenilikler, bu kapsamda görülebilir. Gelişimin her evresi birbirinden etkilenir ve bir sonraki süreci etkiler. Haliyle bu gelişim süreci, ortaöğretim döneminde de devam eder.

Öğrencilerin her biri ayrı bir bireydir. Onlardaki gelişim özelliklerinin okulda öğretmenler tarafından dikkate alındığı gibi, aileler tarafından da takip edilmesi, önemsendiklerinin onlara hissettilmesi gerekmektedir. Ailelerin okul öncesi dönem yanında okul dönemi de dâhil olmak üzere bütün eğitim sürecinde çocuğun hangi süreçlerden geçtiğini bilmesi ve fiziksel, psikolojik ve zihinsel gelişim evrelerini bilmesi önemlidir. Bu bilgi, çocuğun gelişiminin kontrollü bir şekilde ve doğru olarak gerçekleşmesi bakımından önem arz eder. Sosyal kulüp faaliyetleri de öğrencinin gelişiminde bu açıdan olumlu katkıya sahiptir.

Sosyal kulüp çalışmaları; Türkiye'de 30090 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği'nin 1. maddesinde öğrencinin milli, manevi, sorumlu, ahlaki gelişimleri yanında bilimsel, sosyal, sanatsal ve sportif becerileri kazandırmaya yönelik etkinliklerin tümü olarak tanımlanmaktadır. Eğitim kurumlarında yürütülecek bütün sosyal etkinlikler, 1739 Sayılı Kanun'da yer alan Türk millî eğitiminin genel ve özel amaçları ile temel ilkelerine uygun olarak düzenlenir. Sosyal etkinlik çalışmalarında; çocukların eğitim ve gelişim seviyelerinin yanında, ihtiyaç, istek, yetenek ve beklentileri de göz önünde bulundurulur ve bu faaliyetler eğitimle koordineli yürütülür.

Ortaöğretim kurumları öğrenciye sadece bilgi vermeyi amaçlamaz, aynı zamanda onu hayata hazırlamaya çalışır. Okul ortamında eğitici kulüp çalışmaları ile öğrencilerin eğitimlerine destek verilirken, ruhsal ve manevi durumları da güçlendirilmektedir. Öğrenciler, bu tarz faaliyetlerle yönetim becerilerine ve demokratik kültürlerine de katkı sağlamaktadırlar. Bu sayede sosyal çevrelerden yeni değerler edinebilir ve sosyalleşme imkânları elde edebilirler. Okulda öğrenilen bilgiler de kulüp faaliyeti kapsamında uygulama

imkânına kavuşmuş olur. Bu yolla öğrenciler, eğitime değer verip kurumsal kültürün bir parçası olarak okula bağlanabilirler.

Eğitim ortamında her öğrenci, bir ya da daha fazla spor, sanat ya da kültür faaliyetinde beceri kazanabileceği uygun bir sosyal kulüp ile ilişkilendirilir ve bir okul kulüp çalışmasına katılır. Öğrenci kulübüyle ilgili sosyal etkinliklerin planlanması ve yürütülmesi, danışman öğreticinin sorumluluğunda ve yol göstericiliğinde yerine getirilir.

Öğrenci kulüp çalışmaları, öğrencilere beceri kazandırmanın yanında tutum, davranış ve ahlak da kazandırmakta ve toplumsal hizmet sunmaktadır.

2.2. Sosyal Kulüp Çalışmalarının Tarihsel Gelişimi ve Etkinlikleri

08.06.2017 tarih ve 30090 Sayılı Resmî Gazete'yle yürürlüğe giren Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği; Millî Eğitim Bakanlığının ilgili birimleri ile il ve ilçe millî eğitim müdürlüklerinin temsilcileri, okul yöneticileri ve öğretmenlerin katılımıyla gerçekleştirilen çalıştayda değerlendirilerek, değişiklik ve düzenlemelerle birlikte Resmî Gazete'nin 1 Eylül 2018 tarihli sayısında yeniden yayımlanmıştır. Bu yönetmelikte ayrıntılı bir şekilde düzenleme yapılmış; öğrencilerin millî ve manevî duygularını geliştirmeye, onlara ahlaki ve insani değerler kazandırmaya, onlar için yeni ilgi alanları ve beceriler oluşturmaya yönelik usul ve esaslar belirtilmiştir. Ayrıca eğitim kurumlarında yürütülecek tüm sosyal ve kültürel etkinlikler, bu düzenlemeye hüküm altına alınmıştır.

Türkiye'de millî eğitim sürecinde, eğitici sosyal kulüplere başından beri yer verilmiştir. 1929 yılında İlk Mektepler Talimatnamesi ile okullarda "Spor ve Oyun Kolu, Yardımlaşma ve Dayanışma Kolu, Okul Eşyalarını Koruma Kolu, Temizlik Kolu, Güzel Yazma ve Güzel Konuşma Kolu, Tutumlu Olma Kolu" gibi eğitici kollar oluşturulması istenmiştir.

1739 Sayılı Millî Temel Kanunu ile 2287 Sayılı Kanun'un 9'uncu maddesine dayanılarak 1976 tarihinde çıkarılan İlk ve Ortaokullar Eğitici Çalışmalar Yönetmeliği (MEB, 1977), 1983'te değişik şekli ile yayımlanmış ve 1985'te tekrar değişikliğe uğrayarak İlkokul, Ortaokul, Lise ve Dengi Okullar Eğitici Çalışmalar Yönetmeliği adıyla yenilenmiştir. Yer yer güncellenerek değişikliğe uğrayan yönetmelikle, 2005 tarih ve 25699 Sayılı Resmî Gazete'de ve 2569 Sayılı Tebliğler Dergisinde Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği; 2017'de Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği adıyla 30090 Sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak okullardaki sosyal etkinliklerin esasları belirlenmiştir. Son olarak da Resmî Gazete'nin 1 Eylül 2018 tarihli sayısı ile kısmî değişikliklerle yönetmelik yeniden güncellenmiştir.

Türkiye'de eğitim kurumlarında sosyal etkinlik faaliyetleri bu yönetmelikte belirtilen esaslar çerçevesinde yapılır. Buna göre eğitim kurumlarında öğrencilere birçok bilgi ve beceri verilmesinin yanında özgüven ve sorumluluk da kazandırılır. Kurumlardaki eğitim ortamı, öğrencileri zararlı alışkanlıklardan korurken, şiddet ortamından uzak tutma ve şiddetin öğrenilmesini engelleme misyonu da yerine getirir. Yine eğitim kurumları; millî, manevî ve kültürel değerleri yaşatma, bunları yaygınlaştırma ve yeni nesillere aktarma görev ve sorumluluğuna da sahiptir. Ayrıca eğitim kurumlarında çocuklara gönüllü katılım, gönüllük bilinci, engellilik, yaşlılık, insan ve çocuk hakları konularında farkındalık oluşturmak amacıyla bilimsel, sosyal, kültürel, sanatsal ve sportif alanlarda sosyal etkinlik çalışmalarının yapılacağı belirtilmiştir.

Öğrencilerin; kendilerine, ailelerine ve topluma karşı saygılı, toplumsal sorunlara karşı duyarlı, çevre konusunda hassas, kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapan, çalışma becerileri gelişmiş ve işbirliğine açık bireyler olarak yetişmelerini sağlamak eğitim kurumunun görev alanına girmektedir.

Sosyal etkinlikler, birlikte yönetim anlayışıyla ve katılım ilişkileri bağlamında veli, öğrenci ve okul yönetiminin karşılıklı diyalogu çerçevesinde yürütülür. Bu faaliyetler, paydaşlarla işbirliği yapılarak, okul içinde ve dışında farklı imkânlardan yararlanılarak, öğrenci kulüpleri ve toplum hizmeti kapsamında icra edilir. Proje önerileri, sosyal çevrede bulunan kurum ve kuruluşların katkılarıyla hayata geçirilebilir. Bu çalışmalar, özellikle alt gelir grubunun olduğu yerlerde daha fazla önem arz etmektedir.

Kentleşmenin etkisiyle ve hızlı nüfus artışına paralel olarak yoksul kesimin kentin birçok alanına yayılmasıyla, yoksulların artışına paralel olarak kentlerde sosyal yardıma muhtaçlık da artmaktadır (Kesgin, 2013: 31). Bu sebepten Türkiye, Sosyal Dayanışma ve Yardımlaşmayı Teşvik Kanunu ile doğruluk, eşitlik ve objektiflik kriterlerine bağlı anlayışla sosyal yardımları desteklemektedir. Türkiye, bu bağlamda fakir u zaruret içinde ve muhtaç durumda bulunan kendi vatandaşları ile her ne suretle olursa olsun Türkiye'ye kabul edilmiş

veya değişik sebeplerle gelmiş kişilere yardımcı olmaktadır. Merkezi yönetim, sosyal adaleti pekiştirici tedbirler olarak ve gelir dağılımının adilane bir şekilde paylaşılmasını sağlayarak sosyal dayanışma ve yardımlaşmayı teşvik etmektedir.

Okullarda da Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliğine göre kurulan Sosyal Dayanışma ve Yardımlaşma Kulübü ile öğrencilerin kendilerini aktif olarak geliştirmelerine zemin hazırlanmaktadır. Okul yönetimleri, ders yılı başında yapılan öğretmenler kurulunda kamu görevlisi olan öğretmenleri ilgi, istek ve yetenekleri doğrultusunda kulüp çalışmalarında görevlendirmekte ve öğretmenlerin danışman olarak öğrencilere rehberlik yapmasını istemektedir. Böylece devlet, kulüp faaliyetlerine katılan öğrencilerde dayanışma ve yardımlaşma duygusunun oluşmasına, sosyal sorumluluk bilincinin gelişmesine destek olmaktadır.

3. OKUL VE SOSYAL DAYANIŞMA: ORHANGAZİ ÇOK PROGRAMLI ANADOLU LİSESİ ÖRNEĞİ

Bursa ili Orhangazi ilçesinde hizmet veren Orhangazi Çok Programlı Anadolu Lisesi, 1953-1954 eğitim öğretim yılında, bugün Orhangazi Öğretmenevi olarak kullanılan binada Orhangazi Ortaokulu adıyla eğitim faaliyetine başlamış, 1968'e kadar eğitim öğretime bu binada devam edilmiştir. 1968'de Camiikebir Mahallesiindeki 12 derslikli yeni binasına taşınan okul, 1973'e kadar da aynı isimle hizmetini sürdürmüştür. 1973-1974 eğitim öğretim yılında lise bölümü açılmış, Orhangazi Lisesi adını alarak ortaokul ve lise bir arada yeni bir eğitim öğretim sürecine başlamıştır. 1995-1996 öğretim yılında zorunlu eğitimin sekiz yıla çıkarılmasıyla ortaokul kısmı kademeli olarak kapatılmış, sadece ortaöğretime hizmet veren bir kurum olmuştur.

Kurumun bünyesine 08 Ağustos 1995'te Yabancı Dil Ağırlıklı Lise, 07 Eylül 1995'te de Ticaret Meslek Lisesi eklenerek "Muhasebe Bölümü" açılmış, bu tarihten itibaren okul "Orhangazi Çok Programlı Lisesi" adını almıştır. 2014-2015 eğitim öğretim yılında Millî Eğitim Bakanlığının 2010/30 sayılı Genelgesi ile genel liseden Anadolu lisesine dönüştürülen kurum, Çok Programlı Anadolu Lisesi olarak eğitim-öğretime devam etmektedir.

İlçenin en eski eğitim kurumlarından olması nedeniyle Orhangazi Çok Programlı Anadolu Lisesinde yerleşik bir kurum kültürü oluşmuştur. Bunda mezun olan öğrencilerinden bazılarını, eğitim ve idari kadrosunda barındırmasının yanında, bu okuldan mezun ettiği öğrencileriyle meslektaş olarak beraber çalışan öğretmenlerin de bulunmasının etkisi büyüktür.

Mezun olduğu okulda görev yapan eski öğrencilerle birlikte uzun süredir aynı okulda çalışan personellerin sahiplenme ve iş birliğine dayanan özverili yaklaşımları, kurumda göreve yeni başlayanların kurum kültürünün yoğurduğu ortama kolayca uyum sağlamalarına yardımcı olmaktadır. Son yıllarda Türkiye'deki bütün okullarda olduğu gibi burada da görülen hızlı ve sürekli personel değişimine rağmen okulda, kuruluşundan bugüne süregelen, saygı ve sevgi ortamında oluşan akademik ve mesleki ilişkiler, kurum kültürünün güçlü bir şekilde sürdürüldüğünü göstermektedir.

Kurum idaresi ve personel arasındaki olumlu ve pozitif ilişkiler, öğrenciler için iyi bir örnek; yardımlaşma projeleri için de geniş ve güvenilir bir zemin oluşturmaktadır. Nitekim okulda kurum kültürünün var olması, sosyal dayanışma projelerinin uygulanabilirliği açısından da kolaylık sağlamaktadır. Bunun sonucunda kulüp rehber öğretmenlerine diğer personel tarafından maddi ve manevi destek sağlanmakta, bu süreçte görev alan personele sonsuz itimat gösterilmektedir.

Kurumun amacı; ortaöğretim müfredatını uygulamanın yanında, insanı insan yapan sevgi, saygı, hoşgörü, vefa ve merhamet gibi değerleri öğrencilere kazandırmak ve onların hayatında bunları uygulamalı olarak pekiştirmektir. Böyle bir eğitim öğretim yaklaşımı üzerine bina edilerek başarı sağlanan projeler, zaman zaman günün şartlarına göre güncellenerek ve revize edilerek sürdürülmektedir.

3.1. Okuldaki Sosyal Dayanışma Projeleri: Üstü Kalsın Projesi

Üstü kalsın projesi, "sadalaları açıktan verirseniz ne güzel! Fakat onları gizleyerek fakirlere verirseniz bu, sizin için daha hayırlıdır.." (Bakara: 271) ayeti ile Osmanlı'dan günümüze taşıyamadığımız bir yardımlaşma kültürü olan sadaka taşlarının ışığında başlatılmış bir projedir. Öğrencilerin okul kantininden alışveriş yaptıkları sırada ailesinden harçlık alamayan arkadaşlarının olduğunu, yarın kendilerinin de aynı durumda kalabileceklerini düşündürebilmek amacıyla kulüp rehber öğretmenleri tarafından uygulamaya konulmuştur.

Projenin bir amacı da öğrencilere yaptıkları yardımlarda gösterişten uzak kalmaları konusunda yol göstermektir. Öğrenciler okul kantininden yaptıkları alışverişler sonrasında aldıkları para üstünün bir kısmını ya da tamamını kulüp tarafından okul kantinine yerleştirilen kumbaralara, kimseye göstermeden atarak projeye katılım sağlamaktadırlar. Böylece projeye destek olan öğrenci kimin yiyecek ücretini ödediğini, projeden yararlanan öğrenci de kimin parası ile yemek ücretinin ödendiğini bilmemektedir. Proje kapsamında okul kantininde öğle yemeğini yemesi kulüp öğretmenlerince uygun görülen öğrencilerin yemek masraflarının büyük bir kısmı bu kumbaralarda biriken paralardan karşılanmaktadır.

Bu projeye 2010-2011 eğitim öğretim yılında başlanmıştır. 1482 öğrencinin olduğu başlangıç döneminde yoğun ilgi gören bu proje, sonraki eğitim öğretim dönemlerinde de uygulanarak başarı ile sürdürülmektedir.

3.2. Ayda Bir Kampanyası

Öğrencilere yardıma muhtaç insanların var olduğu düşüncesini kazandırmak ve onlara yardımseverlik duygusunu aşılama amacıyla Sosyal Dayanışma ve Yardımlaşma Kulübü rehber öğretmenleri tarafından proje haline getirilmiştir.

Proje, uygulanmaya başlandığından beri öğrencilerin ailelerinden aldıkları harçlıklardan küçük birikimlerle de olsa katılımlarıyla süreklilik göstermektedir. Kilitli olan yardım sandığı, her ayın son cuma günü, okul idaresi tarafından belirlenen bir saatte Sosyal Dayanışma ve Yardımlaşma Kulübü öğrencilerinden iki tanesinin kontrolünde bütün sınıflara götürülerek dileyen öğrencilerin yardımlarını sandığa atması yoluyla gerçekleştirilen bir projedir. Bu projede görevli öğrenciler yardıma ihtiyacı olan arkadaşlarının kim olduğunu bilmeden onlara destek olabilmek için çalışmaktadırlar.

Kulüp rehber öğretmenleri tarafından gerekli görülen farklı zamanlarda da dolaştırılan kilitli yardım sandıkları, danışman öğretmen ve kulüp öğrencilerinden oluşan bir komisyon tarafından açılarak toplanan tutar tutanak altına alınmakta, ihtiyaç sahibi öğrenciler için kullanılmak üzere kulübün hesabına aktarılmaktadır.

Projeye 2014 – 2015 eğitim öğretim yılında başlanmış, iki yıl başarıyla sürdürülmüştür. Ancak okulun 2016 – 2017 eğitim öğretim yılında ilçe merkezi dışında bir muhite taşınması nedeniyle öğrencilerin yemek ve ulaşım masraflarındaki artış göz önünde bulundurularak katılım sağlayamayacak öğrencilerin sınıf ortamında kendini mahcup hissedebileceği düşüncesi ile projeye bir eğitim dönemi ara verilmiştir.

3.3. Pilav Günü

Öğle yemeğini okulda yiyen personel ve öğrencilerin hem yemek ihtiyacını karşılamak hem de Sosyal Dayanışma ve Yardımlaşma Kulübüne destek olabilmek düşüncesiyle ayda bir kez icra edilmek üzere kulüp rehber öğretmenleri tarafından proje haline getirilmiştir.

Okul Aile Birliği ve okul personelinin gerek bireysel destekleri gerekse sosyal çevrelerinden buldukları sponsorlar ile pilavın malzeme ve pişirilme maliyeti minimuma indirilmektedir. Her ayın ikinci cuma günü yapılan bu faaliyet, bir gün öncesinden sınıf rehber öğretmenleri tarafından öğrencilere hatırlatılmakta; ilgili ayda sponsor olmak isteyen veli, personel ya da ilçe esnafından tedarik edilen malzemeler bir araya getirilerek, pişirecek olan kişiye ya da yere teslim edilmektedir. Pilav tenceresi, aracı uygun olan bir okul personeli tarafından okula getirilmekte, malzeme tedarikinden pilavın dağıtımına kadar projenin her aşamasına çok sayıda kişinin gönüllü katılımı sağlanmaktadır.

Okul Aile Birliği ve kulüp öğretmenlerinin okul bahçesinde açmış olduğu stantta pilavın satışı gerçekleştirilirken, öğle arası okul bahçesinde yapılan bu etkinliğe hava şartlarının uygun olduğu aylarda müzik yayını da eklenmektedir. Bu sayede öğrenci ve okul personelinin birlikte vakit geçirmesine, öğrencilerin hem eğlenmesine hem de ihtiyaç sahibi arkadaşlarına destek olmasına olanak sağlanmaktadır. Okul Aile Birliği hesabına aktarılan bu faaliyete ait gelirlerin tamamı, ihtiyaç sahibi öğrenci ve ailelerine yardım için kullanılmaktadır.

Bu projeye 2015 – 2016 eğitim öğretim yılında öğrenci sayısı 1070 iken başlanmış ve öğrenciler tarafından büyük ilgi ile karşılanmıştır. Pilav tabağı için rayiç bedel belirlenmiş olmasına rağmen personel ve öğrenci tarafından rayicin üzerinde karşılık ödenerek yardımlaşma kasasına farklı bir şekilde de destek sağlanmıştır. Bu proje halen başarı ile sürdürülmektedir.

3.4. Personel Maaşları Katılımı

Düzenli ödeme ihtiyacı olan öğrenci ve ailelerine yardımcı olabilmek, öğrencilerde yardımlaşma bilinci oluşturabilmek ve aynı zamanda onlara pratik anlamda örnek olabilmek amacıyla kulüp rehber öğretmenleri tarafından proje haline getirilmiştir.

Bu projede öncelikli amaç, kulüp tarafından desteklenen öğrencilerden mezun olup yükseköğrenime gidenlere kulübün maddi desteğini devam ettirebilmektir.

Personel maaşlarının alındığı banka şubesinde kulüp danışman öğretmenlerinden iki üye adına ortak hesap açılmış, bu hesaptan para çekme yetkisi de iki imza ile mümkün kılınmıştır.

Her yıl sene başı öğretmenler kurulu toplantısı dilek ve temenniler gündem maddesinde dile getirilerek okula yeni katılan personele bilgilendirme yapılmaktadır. Tamamen gönüllülük esasına dayanan bu uygulamada personel kendi belirleyeceği miktarda 10 ay süreli düzenli ödeme talimatını maaşını aldığı banka şubesine vermektedir. Verilen ödeme talimatları tutarına göre, okul personelinin teklifi ve kulüp öğretmenleri ile okul aile birliğinin değerlendirmesi sonucu o yıl için yardım edilecek öğrenci sayısı ve yardım miktarı belirlenmektedir.

Her ayın 15'inci günü bankanın maaş aktarması yapmasıyla birlikte personel hesaplarından belirledikleri miktarlarda yapılan kesintiler kulüp adına açılan hesapta toplanmakta, sonra buradan görevli öğretmenler tarafından belirlenen öğrenci hesaplarına aktarılmaktadır. Yükseköğrenime devam eden maddi durumu yetersiz mezun öğrencilere burs niteliğinde yapılan yardımlar ile iş ve ikamet değişikliği gibi nedenlerle geçici geçim sıkıntısına düşen ailelere yapılan maddi destek de bu yardım kaleminden sağlanmaktadır.

Bu proje ile aynı zamanda mezun öğrencilerin okudukları liseyle gönül bağlarını devam ettirmeleri hedeflenmektedir. Öyle ki yükseköğrenimi süresince bu proje kapsamında destek alan ve mezun olup çalışma hayatına atılan öğrencilerden bazılarının üniversiteye yerleşen aynı lisenin yeni mezun öğrencilerine burs vermek için okul ve kulüp yönetimi ile irtibata geçtikleri görülmektedir.

Personel Maaşları Katılımı faaliyeti, 78 personelin olduğu 2012-2013 eğitim öğretim yılında başlanan, başarı sağlanan ve kartopu tekniği ile sürdürülen bir projedir.

3.5. Giymediğini Giydir Projesi

Orhangazi Çok Programlı Anadolu Lisesi Sosyal Dayanışma ve Yardımlaşma Kulübü ile Orhangazi Belediyesi iş birliğiyle başlatılan bir projedir. Bu proje, okulun din kültürü ve ahlâk bilgisi öğretmeninin sorumluluğunda, yine aynı okulun görsel sanatlar öğretmeninin İlçe Belediyesi'nin tahsis ettiği mekânda çevre düzenlemesi ile yürütülmüştür.

Sosyal Dayanışma ve Yardımlaşma Kulübü öğretmenleri tarafından öğrencilere, giyilebilecek durumda olan kıyafetlerini yıkayarak ve gerekirse ütölüyerek okula getirmeleri ilanıyla duyurulmuştur.

Kıyafetlerin sergilendiği askı ve raf düzeneğinin konulduğu yer, ihtiyaç sahiplerinin kolaylıkla ulaşabileceği, yardımı alırken de rencide olmayacağı, ilçe merkezine yakın bir mekân seçilerek düzenlenmiştir. Okulda toplanan kıyafetler, Orhangazi Belediyesince askı ve raf ile düzenlenen bu noktaya yerleştirilerek ihtiyaç sahiplerinin diledikleri eşyaları alabilecekleri notu yazılmıştır. Özellikle Suriye'den göç eden ilk mültecilerin kıyafet ihtiyacını karşılamak amacıyla hayata geçirilmiştir.

Proje süresince okula getirilen kıyafetler bu noktaya taşınarak yerleştirilmiş, okul çıkışlarında proje koordinatörü nezaretinde görevli öğrenciler tarafından her gün gözden geçirilerek düzenlenmiştir.

İlk süreçte yoğun ilgi gören bu uygulama, ilerleyen zamanda tahsis edilen alanın dar olması, sosyal sorumluluk bilinci olmayan vatandaşların eşyaları dağıtması, her türden eşyanın buraya bırakılması, kontrol ve düzeninin zorlaşması gibi sebepler ile farklı amaçlar için kullanıldığı şikâyetleri üzerine İlçe Belediyesi'nin kontrolüne devredilmiştir.

3.6. Gıda Kermesi

2014-2015 eğitim öğretim yılında Okul Aile Birliği ile Büro Yönetimi Alan Şefliği tarafından başlatılan bir projedir. Birinci dönem sonbahar bitimi ve ikinci dönem ilkbahar başlangıcı olmak üzere hava şartları ve sınav dönemine göre tarih belirlenerek yılda iki kez düzenlenmektedir. Proje, okul personelinin, aile birliği üyelerinin ve gönüllü velilerin evlerinde yaparak okula getirdiği kek, pasta, börek, kurabiye; ayrıca

bölgesel ürün olan turşu, zeytin ve zeytinyağı gibi mamullerin öğle arası okul bahçesinde kurulan stantlarda satışı şeklinde gerçekleşmektedir.

Kermesin duyurusu birkaç gün önceden katılım sağlamaları için öğrencilere, kermes günü kantinin kapatılması için de kantin müstecirine bildirilmektedir. Öğrenciler yemek ihtiyaçlarını, öğle arası kurulan stantlardan yaptıkları alışverişlerle karşılamaktadırlar. Müzik ve çeşitli yarışmalarla zenginleştirilen bu faaliyetlerde öğrenciler hem eğlenmekte hem de ihtiyaç sahibi arkadaşlarına maddi destek sağlamaktadırlar.

3.7. Yediklerinizi Değil, Yemeklerinizi Paylaşın Projesi

2014-2015 eğitim öğretim yılında kulüp rehber öğretmenlerinin nakdi yardım yapılması uygun görülen bir aile ile yaptığı görüşmede annenin, eşinin elinde para tutmadığını, kötü alışkanlıkları nedeniyle evde bulunan bütün parayı kendi tasarrufunda kullandığını söylemesi üzerine, yardımın erzak olarak yapılması halinde yerini bulacağı düşüncesiyle ortaya çıkmış bir projedir. Okul öğrencilerinin de projeye ortak olması isteği ile gerekli duyuru yapılarak öğrenciler tarafından getirilen erzaklar okulda bir birimde toplanmakta, istekli personelden oluşan bir grup ile bir evin ihtiyaçlarını karşılayabilecek şekilde paketlenerek dağıtımı yapılmaktadır.

İlçede verimli tarım alanlarının bulunması, özellikle zeytin üretimi ve pirinç yetiştiriciliğinin yaygın olarak yapılması sebebiyle köylerden gelen öğrenciler zeytin, zeytinyağı, pirinç gibi aileleri tarafından yetiştirilen ürünlerle projeye destek olmaktadır. Aynı zamanda kurban bayramlarında okul personeline toplanan etler de bu erzak paketlerine dâhil edilmektedir.

Proje ihtiyaç sahibi ailelerin ihtiyaçlarını karşılarken, projeye destek veren öğrencilerin yediklerini sosyal medyada paylaşmaları yerine, evdeki yiyeceklerini paylaşmaları konusunda farkındalık oluşturmuştur.

3.8. Diğer Aynî Yardımlar

Orhangazi Çok Programlı Anadolu Lisesinde Sosyal Dayanışma ve Yardımlaşma Kulübü çalışmaları içinde yukarıda sıraladığımız projelerin yanında yardım odaklı farklı uygulamaların yapıldığı da görülmüştür.

3.8.1. Okul Personelinden Toplanan Kurban Etinin İhtiyaç Sahibi Ailelere Dağıtımı

Kurban Bayramı öncesine okul personelinin dâhil olduğu mesaj sisteminden okula getirilecek kurban etlerini teslim almak için okulun açık bulundurulacağı gün ve saatler duyurulmaktadır. Bayramın 2, 3 ve 4'üncü günlerinde belli saatler arasında gönüllü olan personeller tarafından okul açılarak kurban eti bağışlamak isteyenlerin getirdikleri etler toplanmakta, okul idaresi tarafından temin edilen dolapta ihtiyaç sahibi öğrenci ailelerine dağıtılmak üzere muhafaza edilmektedir.

3.8.2. İlçe Esnafından Toplanan Giyeceklerin İhtiyaç Sahibi Öğrencilere Dağıtımı

İlçe esnafının sezon değişimi, depolama sorunu, beden eksikliği gibi nedenlerle elinden çıkarmak istediği eşyalar okul Sosyal Dayanışma ve Yardımlaşma Kulübü üyelerince toplanarak bedeni uyan ihtiyaç sahibi öğrencilere dağıtılmaktadır.

3.8.3. Şiddet Mağduru Bir Aile İçin Yapılan Ev Kurma Yardımı

Eşinden şiddet gören bir bayanın iki çocuğu ile ilçeye taşınarak oğlunu okula kayıt ettirmek istemesi üzerine harekete geçilmiştir. Aile hakkında mahkemece verilen gizlilik kararının bürokratik işleri yavaşlatması nedeniyle aileye destek olmak amacıyla tüm personel seferber olmuştur.

Öncelikle aileye bir ev tutularak personelin elindeki fazla eşyalar bu eve taşınmak suretiyle ev yaşanılacak bir alan haline getirilmiştir. Anne, ilçe belediyesinin desteği ile İş-Kur tarafından Toplum Yararına Çalışma Projesi bağlamında işe yerleştirilmiş, ailenin hayatlarını idame ettirecek duruma gelmesine yardımcı olunmuştur.

3.8.4. Evi Yanan Bir Aile İçin Yapılan Eşya Desteği

Okulda eğitim gören bir öğrencinin ailesinin evinde çıkan yangın nedeniyle geçirdikleri sıkıntılı süreçte okul personeli, Okul Aile Birliği üyeleri ve öğrenciler ellerinden gelen maddi ve manevi desteği göstermişlerdir. Aile için ihtiyaç duyulan ev eşyaları, taşınma ve yerleşme, zayi olan eşyaların yeniden satın alınması için gerekli paranın bir kısmı Sosyal Dayanışma ve Yardımlaşma Kulübü ve Okul Aile

Birliği tarafından temin edilerek mağdur aileye teslim edilmiştir. Evi yanan ğrenci, bu süreçte psikolojisinin ve okul durumunun olumsuz etkilenmemesi için öğretmenleri ve arkadaşları tarafından rehabilite edilmeye çalışılmıştır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Sosyal yardımlar, geçmişten günümüze kadar her toplumda, her sosyolojik yapıda varlık göstermiştir. Bu sosyal yardımların kapsamı, içeriği, yöntemi, hangi kurum tarafında yerine getirileceği ve bunun nasıl finanse edileceği zamana ve topluma göre farklılık gösterse de her daim varlığını sürdürmüş ve toplum içinde tartışılmıştır.

İnsan saygıya değer bir varlıktır. Onun onurunu, ırkını, dinini, cinsiyetini, sosyal sınıfını, psikolojik ve sosyolojik özelliklerini yargılamadan ihtiyaçlarına karşı duyarlı ve saygılı olmak gerekmektedir. Bu yaklaşım tarzının okul ortamlarında oluşturulacak psiko-sosyal ekip tarafından öğrencilere öncelikle kavratılmasının gerekliliği açıktır.

Ortaöğretim kurumlarında, sosyal hizmetin ve örgün eğitimin temel hedeflerinden olan sosyal sorumluluk ve dayanışma bilincinin sosyal adalet ile eşgüdümlü sürdürülmesi ve bunda da sürekli liğin sağlanması elzemdir.

Yapılan gözlem faaliyetlerinde görülmüştür ki, ortaöğretim kurumlarında iletişim kurulan velilerin büyük çoğunluğu okula ve okul etkinliklerine karşı duyarlı davranmaktadır. Buna bağlı olarak okul yöneticilerinin tamamı, yapılan etkinliklere velilerin destek ve katılımını yararlı bulmaktadır. Ayrıca okul yöneticileri ile eğitim paydaşlarının tamamına yakını da okullarında eğitim ve sosyal refah kalitesinin artırılması açısından okul - veli iş birliğinin çok önemli olduğuna inanmaktadır.

İncelemiş olduğumuz kurumda, yerleşik kurum kültürünün varlığı, Sosyal Dayanışma ve Yardımlaşma Kulübünde görevli personelin gönüllü ve özverili çalışmaları sayesinde yapılan yardımların yerini bulduğu ve bu yönde maksimum fayda sağlandığı görüldüğünden, bütün eğitim ğretim kurumlarında kurum kültürünün oluşturulması ve yerleştirilmesi amacıyla buna benzer program ve projeler geliştirilmelidir.

Orhangazi ok Programlı Anadolu Lisesi Sosyal Dayanışma ve Yardımlaşma Kulübü rneğinde gördüğümüz gibi; yaşayan değerleri sürdürmek, yok olmaya yüz tutan değerleri diriltmek ve kaybolan değerleri de ortaya çıkarmak için farkındalık oluşturulmalıdır.

Her bireye içinde bulunduğu en kk gruptan başlayarak elinden geldiğince olumlu etkiler oluşturmak için çaba göstermesi bilinci aşılmalıdır. Böylece ğrencilerin kendi çevrelerinde olup bitenlere duyarlı davranmaları sağlanmalıdır.

Öğrencilerin sorunlara bireysel ya da iş birliği ile zm üretebilme isteklerini geliştirmek için ortaöğretim kurumlarında sosyal hizmet uzmanlarının istihdam edilmesine başlanmalıdır.

Yapılan katılımlı gözlem de göstermektedir ki, herhangi bir okulda ğrenci, veli, personel ve aile dayanışması neticesinde oluşan sinerji, kurum kültürünün oluşmasına ve aidiyet duygusunun yerleşmesine zemin hazırlamaktadır. Geniş katılımın sağlandığı okul ortamında sosyal yardım gerçek ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmakta, hem muhtacın tespiti hem de neye ihtiyaç duyulduğu yerel ve yerinde belirlenmektedir. Bunun sonucunda sosyal destek, gerçek muhtaca tam da ihtiyaç duyulduğu unsur üzerinden ve damgalama yapılmadan gerçekleştirilmektedir.

Bu proje çalışmasıyla Türkiye'deki diğer eğitim kurumlarına örnek olabilecek somut uygulamalar tespit edilmiştir. Kurum kültürü ve aidiyet duygusu, ancak önyargısız ve samimi ilişkilerle, bundan gücünü alarak güvenilir bir ortamda gerçekleşen sosyal yardımlaşma ve sosyal destekle mümkün olmaktadır. Bu faaliyet, bireylere hem manevi tatmin sağlamakta hem de muhtaçların gerçek ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Okuldaki sosyal destek projeleri sosyal yardımların kişiyi kk düşürme ve damgalama gibi olumsuz sonuçlarını da ortadan kaldırma potansiyelini ifade etmektedir.

KAYNAKÇA

Arı, R. (2005). Gelişim ve ğrenme Psikolojisi, Mikro Yayınları, 3. Baskı, Konya.

Binbaşıoğlu, C. (2000). Okulda Ders Dışı Etkinlikler, MEB ğretmen Kitapları Dizisi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbül.

- Kesgin, B. & Aynur, G. (2015). İlkokullarda Okul Sosyal Hizmetinin Gerekliliğinin Öğretmen Gözüyle Değerlendirilmesi, Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, C.5, Sayı.9, ss.179-198, Yalova.
- Kesgin, B. (2014). Kamu Sosyal Politikalarında Sosyal Yardım, Açılım Kitap, İstanbul.
- Kesgin, B. (2012). Kamu Sorumluluğunda Sosyal Hizmet, Açılım Kitap, İstanbul.
- Kolay, Y. (2004). Okul-Aile-Çevre İş Birliğinin Eğitim Sistemindeki Yeri ve Önemi, Milli Eğitim Dergisi, S.164, Ankara.
- MEB Resmî Gazete. (2017). Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği, Sayı: 30090, Ankara.
- MEB Tebliğler Dergisi. (2005). Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim ve Öğretim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği, S. 2569, ss. 82-107, Ankara.
- MEB Eğitim Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı. (2009). Ortaöğretim Okulları Öğrenci Kulüp Faaliyetlerine Yönelik Eğitim Materyali ve Donanım İhtiyacının Değerlendirilmesi, 17.07.2019 tarihinde http://www.meb.gov.tr/earged/earged/Ortaogretim_kulup_faaliyetleri.pdf adresinden erişildi.
- Seyyar, A. & Yusuf, G. (2010). Sosyal Hizmet Terimleri Sözlüğü, Sakarya Yayıncılık, Sakarya.

